

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.66.41>
УДК 347.9

ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНІ ЗАХОДИ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Заборовський В.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0002-5845-7535>*

Манзюк В.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0003-2133-1573>*

Стойка А.В.,

*магістр права,
асистент кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Заборовський В.В., Манзюк В.В., Стойка А.В. Забезпечувальні заходи в системі гарантування права на справедливий суд.

Дане наукове дослідження присвячене розкриттю інституту забезпечувальних заходів, а саме – забезпечення позову, яке є одним із процесуальних механізмів реалізації доступності правосуддя. Оскільки саме можливість виконання остаточного судового рішення забезпечить справедливий суд кожному учаснику процесу.

Для достовірності та повноти отриманих результатів авторами у даному дослідженні було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що є характерними насамперед для правової науки. Комплексне використання таких методів забезпечило досягнення мети і завдань дослідження, а також переконливість сформульованих висновків. Зокрема, діалектичний метод застосовувався для дослідження правової природи та значення інституту забезпечувальних заходів у цивільному та господарському судочинстві. Методи аналізу та синтезу використовувалися у формулюванні основних понять, таких як «забезпечувальні заходи», «забезпечення позову» тощо. Історико-правовий метод дозволив зосередитися на процесі нормативно-правового регулювання та законодавчого закріплення інституту забезпечувальних заходів. Формально-логічний метод використовувався при аналізі норм діючого законодавства та теоретичних розробок, що стосуються, зокрема, сутності процесуальних інструментів доступності або обмеження доступності до правосуддя. Емпіричну базу дослідження склали матеріали вітчизняної судової практики.

На підставі проведеного дослідження, автори доходять висновків, що забезпечення позову як процесуальне явище не може залишатися незмінним, воно набуває з часом нові риси, втрачає архаїчні елементи, але при цьому поки що ні втрачає, а скоріше, навпаки, нарощує своє значення в сучасному цивільному процесі. Зараз забезпечення позову є складовою частиною інституту забезпечувальних заходів (поруч із забезпеченням доказів), що відповідає охоронюваній функції. Таким чином, фактичне виконання судових рішень в значній мірі покликаний гарантувати інститут забезпечення позову як один із видів забезпечувальних заходів. Учасники цивільного судочинства звертаються до даного інституту з метою гарантії виконання майбутнього судового рішення і превенції заподіяння їм значної шкоди.

Ключові слова: забезпечувальні заходи; забезпечення позову; доступ до правосуддя; справедливий суд; процесуальні механізми.

Zaborovsky V.V., Manzyuk V.V., Stoika A.V. Interim measures in the system of guaranteeing the right to a fair trial

This research is devoted to the disclosure of the institution of precautionary measures, namely - securing the claim, which is one of the procedural mechanisms for ensuring access to justice. Because it is the possibility of execution of the final court decision that will ensure a fair trial for each participant in the process.

To ensure the reliability and completeness of the results obtained by the authors in this study used a set of general and special methods that are characteristic primarily of legal science. The integrated use of such methods ensured the achievement of the purpose and objectives of the study, as well as the persuasiveness of the conclusions. In particular, the dialectical method was used to study the legal nature and significance of the institution of precautionary measures in civil and commercial proceedings. Methods of analysis and synthesis were used in the formulation of basic concepts, such as «precautionary measures», «securing the claim» and so on. The historical and legal method allowed us to focus on the process of legal regulation and legislative consolidation of the institution of security measures. The formal-logical method was used in the analysis of the norms of the current legislation and theoretical developments concerning, in particular, the essence of procedural tools of accessibility or restriction of access to justice. The empirical basis of the study was the materials of domestic judicial practice.

Based on the study, the authors conclude that securing the claim as a procedural phenomenon cannot remain unchanged, it acquires new features over time, loses archaic elements, but still does not lose, but rather, on the contrary, increases its importance in modern civil process. Now securing the claim is an integral part of the institution of security measures (along with the provision of evidence), which corresponds to the protected function. Thus, the actual enforcement of court decisions is largely intended to guarantee the institution of securing the claim as one of the types of precautionary measures. Participants in civil proceedings apply to this institution in order to guarantee the execution of future court decisions and prevent them from causing significant harm.

Key words: security measures; securing the claim; access to justice; fair trial; procedural mechanisms.

Постановка проблеми. З давніх часів люди шукають справедливості. Прагнення людей до справедливості, пошук її сенсу, критеріїв складають одну з найбільш значущих сторінок історії. По суті, апелюючи до справедливості, люди в усі часи прагнули задовольнити або захистити свої абсолютно конкретні матеріальні інтереси [1, с. 4].

Справедливим присягає бути суддя, даючи присягу (ч. 1 ст. 57 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»[2]). І саме вимогою справедливості повинно бути обґрунтоване не тільки судові рішення, яким вирішується спір по суті (матеріально-правова вимога), а й забезпечена процедурна справедливості.

Саме тому справедливе правосуддя починається не в залі судового засідання. Реалізація цього принципу повинна бути закладена вже на етапі нормативно-правового регулювання. І від того, наскільки грамотно викладені в процесуальних кодексах сучасні процесуальні механізми доступу до правосуддя, в істотному ступені залежить і забезпечення права на справедливий суд.

Аналіз наукових публікацій. Проблема визначення сутності інституту забезпечувальних заходів, в тому числі, що стосується забезпечення позову, була предметом досліджень ряду науковців. Серед вчених, які досліджували історичні аспекти становлення даного інституту, доцільно виокремити праці Е.В. Васьковського, О.Ю. Волченка, А.Х. Гольмстен, В.В. Котлярової, А.А. Селькової, Н.В. Штанкової, Т.Б. Юсупова та інших.

Метою даної статті є дослідження правової природи одного з провідних процесуальних механізмів забезпечення виконуваності судового рішення в цивільному та господарському судочинстві. Основними завданнями автори ставлять перед собою: проаналізувати становлення інституту забезпечувальних заходів, серед яких основна увага приділяється забезпеченню позову; визначити та розкрити провідну ідею інституту забезпечувальних заходів в системі гарантування права на справедливий суд.

Виклад основного матеріалу. Термін «правосуддя» зазвичай сприймається в двох значеннях: перше – «правий», «правда», яке висловлює уявлення про призначення правосуддя (це, можна сказати, його ідеологічна сторона); друге значення пов'язане з його організаційною складовою (створенням спеціальних установ для його здійснення – судів). Одночасно з цим, з'явилося і третє – процесуальні форми, види судочинства [3, с. 25], та процесуальні механізми його здійснення.

Особа звертається до суду задля того, щоб її вимога до іншої особи була задоволена і виконана. Проте, не завжди з упевненістю можна стверджувати, що прийняте судом рішення буде обов'язково виконано. Тому, в окремих випадках, необхідно застосовувати положення, гарантуючі його виконання.

Таким чином, гарантії справедливого суду діють не тільки під час розгляду справи, але й під час виконання судового рішення [4]. Хоча, в той же час, гарантування виконання не є єдиною метою прийняття

забезпечувальних заходів. Часто, вони вживаються як засіб тиску на протилежну сторону. За допомогою забезпечувальних заходів зацікавлені особи можуть не тільки зміцнити своє економічне становище і стабілізувати стан власних активів, але і значно впливати на поведінку відповідних суб'єктів, ускладнюючи або зовсім паралізуючи їх господарську активність [5, с. 17].

К. Малишев, свого часу досліджуючи інститут забезпечувальних заходів, звернувся до принципу *litem pendente nihil innovetur* (з лат. «під час судового розгляду нічого не змінилось»). Згідно даного принципу, суд не втручається у відносини сторін, не змінює їх аж до закінчення розгляду і вирішення справи про права та обов'язки сторін, а тому, вже на основі рішення, може бути змінено фактичний стан їх відносин. Дане правило саме по собі є цілком розумним та витікає логічно із самого поняття про процес. Але в той же час воно пов'язане з великими незручностями для сторін, оскільки процес виникає зазвичай із порушення прав, і поки відносини сторін не змінені, факт цього порушення продовжується та стає тяжким продовжуваним станом. Мало того, саме життя нерідко змінює їх на шкоду стороні, якій належить право, і протягом процесу зростають нові порушення, нові небезпеки для права. І чим суворіше приймається цей принцип, тим пасивнішою є роль суду, тим менше є забезпеченими дійсні охоронні та здійсненні права, і тим більше буде нарікань та скарг на незадовільний стан правосуддя [6, с. 306].

Дійсно, навіть при всіх можливих скороченнях та спрощеннях позовного провадження, неможливо повністю усунути проміжок часу між пред'явленням позову та виконанням рішення, та навіть зменшення цього періоду має свої межі в необхідних умовах правосуддя, в потребі вислухати сторін, витребувати та дослідити всі надані ними докази і т.д., то очевидно, що вирішення може бути знайдено тільки в обмеженні вищезгаданого принципу, за яким фактичні відносини сторін не підлягають зміні в судовому порядку аж до остаточного вирішення питань права. Вилучення із цього принципу складають основну ідею так званих матеріально-скорочених проваджень, мета яких полягає саме в тому, щоб встановити тимчасовий, по можливості задовільний та справедливий стан відносин між сторонами ще до того часу, коли суд повністю вичерпає всі спірні питання про права тої чи іншої сторони та винесе по всьому предмету остаточне рішення [6, с. 307].

В аспекті цього, доцільно згадати про принцип процесуальної рівноправності сторін. Останній, за визначенням Є.В. Васьковського, такий же абсолютний, як і принцип диспозитивності, і не тільки тому, що впливає з природної справедливості. Принцип рівноправності окреслюється в процесуальному законодавстві, і якщо воно дозволяє суду іноді ухвалювати рішення або вживати заходів забезпечення за наявності одностороннього клопотання позивача, без вислухання і навіть без виклику відповідача, то і ці випадки, що пояснюються особливими умовами, тільки здаються порушеннями принципу рівноправності сторін, так як відповідач не позбавлений права оскаржувати ухвали суду [7, с. 350].

Переходячи безпосередньо до теми нашого дослідження, зазначимо, що інститут забезпечувальних заходів знало ще римське право часів Юстиніана, яке розрізняло такі його види:

- *cautiones iudicio sisti* – обіцянка відповідача з'явитися до суду у визначений час;
- *iudicatum solvi* – забезпечення виплати судових витрат;
- *stipulations praetoriae* – зобов'язання, підкріплене поручительством чи неустойкою (в тому числі клятвена обіцянка (*caution juratoria*));
- *missio in possessionem* – судовий арешт майна або введення позивача у володіння цим майном (застосовувався за відсутності у особи поручителя);
- *interdicta* – умовні накази і заборони, постановлені претором для їх виконання сторонами в безспірному порядку, яким відповідач міг підкоритися або ж перенести справу на розгляд суду (з лат. *iudicium secutorium* – повернення майна) [6, с. 317].

Інститут забезпечувальних заходів був наявним і в Уставі цивільного судочинства 1864 р., який, включав в себе заходи, направлені на запобігання порушенню сторонами своїх обов'язків, і включали в себе такі міри: забезпечення позову, підписка про невиїзд із місця проживання, накладення опіки на майно [8, с. 238].

Серед видів забезпечення позову Уставом були передбачені:

- *судова застава* – право на грошовий еквівалент вартості майна, коли власник речі (відповідач) обмежувався в розпорядженні та частково в користуванні нею, шляхом накладення на неї арешту або встановлення секвестру. Володілець права застави міг здійснити його тільки за умови ненадання речі, щодо передачі якої відповідач може бути зобов'язаний майбутнім судовим рішенням;
- *судова порука* – зобов'язальне правовідношення, в силу якого третя особа приймає на себе обов'язок сплатити позивачу суму позовних вимог, якщо суд винесе рішення на користь позивача, а відповідач відмовився від виконання рішення або у нього недостатньо коштів для його виконання [8, с. 239-247].

ЦПК РСФРР 1923 р. [9] був передбачений єдиний спосіб забезпечення позову – накладення арешту на належне відповідачу і таке, що знаходиться у нього або сторонніх осіб майно (ст. 87). Не допускався такого

роду захід до державних установ та підприємств, за винятком позовів, що випливають з банківських операцій кредитних установ, а так само по стягненням боргів кредитно-кооперативним організаціям. Із 1937 р. у справах про стягнення аліментів народний суддя, який розглядає справу, або прокурор, у якого справа перебуває на розслідуванні, зобов'язані вживати заходів забезпечення позову у вигляді накладення арешту на частку заробітної плати відповідача, а також опису й арешту майна відповідача (ст. 83-а [10]).

ЦПК УРСР 1963 р. [11] передбачав наступні види забезпечення позову: (1) накладання арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачеві і знаходяться у нього або в інших осіб; (2) заборона провадити певні дії; (3) заборона іншим особам провадити платежі або передавати майно відповідачеві; (4) зупинення продажу описаного майна, якщо подано позов про право власності на дане майно або про виключення його з опису; (5) зупинення стягнення на підставі виконавчого напису нотаріального органу, коли боржник оспорує цей напис у позовному порядку (ст. 152). Крім позовів про стягнення аліментів, про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також втратою годувальника, про відшкодування збитків, заподіяних розкраданням державного або громадського майна, Кодекс не допускав забезпечення позову шляхом накладення арешту на заробітну плату, доходи колгоспників за працю в колгоспі, пенсію та стипендію, допомогу по соціальному страхуванню, виплачувану при тимчасовій непрацездатності, а також на допомогу, виплачувану касами взаємодопомоги колгоспів. А забезпечувати позови до державних підприємств, установ, організацій, колгоспів, інших кооперативних організацій, їх об'єднань, інших громадських організацій дозволяється тільки у формі заборони провадити певні дії. У разі порушення заборони провадити певні дії, а також провадити платежі або передавати майно відповідачеві, за ухвалою суду на таку особу може бути накладено штраф в розмірі до 1 н.м.д.г. Крім того, позивач вправі стягнути з такої особи збитки, завдані невиконанням ухвали про забезпечення позову (ст. 153).

Таким чином, як процесуальне явище, забезпечення позову не може залишатися незмінним, воно набуває з часом нові риси, втрачає архаїчні елементи, але при цьому поки що ні втрачає, а скоріше, навпаки, нарощує своє значення в сучасному цивільному процесі. Зараз забезпечення позову є складовою частиною інституту забезпечувальних заходів (поруч із забезпеченням доказів), що відповідає охоронюваній функції.

Забезпечення позову, в свою чергу, – це діяльність суду щодо застосування забезпечувальних заходів в позовному провадженні. Під забезпечувальними заходами розуміються владні обмеження, як майнового (накладення арешту на майно), так і немайнового (зобов'язання вчинити певні дії) характеру, спрямовані на тимчасове обмеження прав відповідної сторони, і в той же час, такі, що забезпечують баланс інтересів сторін судового процесу шляхом наділення заявника обов'язком надання зустрічного забезпечення, що не порушує реалізацію принципу рівності процесуальних прав зацікавлених осіб [12, с. 8].

Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами цивільного законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову» від 2006 р. забезпечення позову визначається як сукупність процесуальних дій, які гарантують виконання рішення суду у разі задоволення позовних вимог [13].

Велика Палата Верховного Суду у своєму рішенні зазначила, що під забезпеченням позову слід також розуміти вжиття судом заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів позивача, які гарантують реальне виконання судового рішення, прийнятого за його позовом [14].

Таким чином, забезпечення позову по суті – це обмеження суб'єктивних прав, свобод та інтересів відповідача або пов'язаних з ним інших осіб з метою реалізації в майбутньому актів правосуддя й задоволених вимог позивача (заявника). Метою забезпечення позову є вжиття судом, у провадженні якого знаходиться справа, заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій відповідача, щоб забезпечити позивачу реальне та ефективне виконання судового рішення, якщо воно буде прийняте на його користь, у тому числі для запобігання потенційним труднощам щодо подальшого виконання такого рішення [15]. Крім того, метою даного інституту є хоча і негайні, проте тимчасові заходи, направлені на недопущення утруднення чи неможливості виконання судового акту, а також перешкоджання спричинення значної шкоди позивачу [16].

Отже, можна констатувати, що забезпечення позову як процесуальний механізм може переслідувати дві різні мети:

- 1) гарантувати дійсну реалізацію матеріально-правової вимоги заявника (наприклад, арешт витребуваної позивачем індивідуально-визначеної речі через загрозу її знищення);
- 2) бути направлений на превенції шкоди і збитків (до прикладу, тимчасову заборону випускати продукцію в зв'язку з наявністю загрози заподіяння тим самим значної шкоди заявнику) [17, с. 7].

Велика Палата Верховного Суду [4] у своєму рішенні зазначила, що розглядаючи заяву про забезпечення позову, суд повинен врахувати, що вжиття відповідних заходів може забезпечити належне виконання рішення про задоволення позову у разі ухвалення цього рішення, а їх нежиття, – навпаки, ускладнити або навіть

унеможливити таке виконання. Конкретний захід забезпечення позову буде домірним позовній вимозі, якщо при його застосуванні забезпечується:

- збалансованість інтересів сторін та інших учасників судового процесу під час вирішення спору;
- можливість ефективного захисту або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача без порушення або безпідставного обмеження прав та охоронюваних інтересів інших учасників справи чи осіб, що не є її учасниками;
- можливість виконання судового рішення у разі задоволення вимог, які є ефективними способами захисту порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача».

До прикладу, істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду може ризик (загроза) відчуження боржником (відповідачем) свого майна, вартість якого, може задовольнити вимоги кредитора (позивача) за вже простроченим з боку боржника основним зобов'язанням [18].

В той же час, суд звертає увагу на співмірність заявлених позовних вимог. Співмірність передбачає співвідношення судом негативних наслідків від вжиття заходів забезпечення позову з тими негативними наслідками, які можуть настати внаслідок невжиття цих заходів. Тому заходи забезпечення позову повинні застосовуватися лише в разі необхідності, оскільки безпідставне звернення до таких дій може спричинити порушення прав та законних інтересів інших осіб чи учасників процесу [14]. Хоча, доцільно зауважити, що концепція співмірності не застосовується у разі забезпечення позову шляхом арешту морського судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги (ч. 3 ст. 150 ЦПК України [19]).

Так, засада співмірності дотримана, якщо на майно хоч і накладено арешт в рамках забезпечення позову, воно все ж залишається у володінні та користуванні відповідача, а можливість розпоряджатися обмежується лише на певний час [4]. А тому такий спосіб забезпечення позову не призводить до невикорданого обмеження майнових прав відповідача.

Ефективний спосіб захисту особа вправі обрати самостійно. На розсуд суду в таких випадках, залишиться оцінка ефективності такого способу. Так, неефективним є обраний спосіб забезпечення позову як встановлення режиму окремого проживання у справі про розлучення [20], що є виправданим, оскільки рішення суду про розірвання шлюбу не потребуватиме примусового виконання, так як шлюб вважатиметься розірваним з моменту набрання рішенням суду законної сили.

В наукових працях пропонується використовувати нову процесуальну модель вирішення питання про встановлення забезпечувальних заходів: основна увага приділяти не оцінці переконливості доказів, а визначення ступеня захищеності правових і економічних інтересів кожного суб'єкта. З одного боку необхідно гарантувати інтереси заявника щодо виконання його вимог, з іншого – гарантувати відшкодування потенційних збитків відповідача. Ймовірно, найбільш прийнятним буде застосування стратегії win-win, яка передбачає вирівнювання балансу інтересів суб'єкта, який клопочеться про вжиття забезпечувальних заходів, і суб'єкта, щодо якого такі заходи встановлюються [5, с. 10-11].

У давньоримському праві, яке фокусувалось на ідеях давньогрецьких філософів, правосуддя уособлювало в найширшому сенсі вищу чесноту. При цьому уявлення про правосуддя як про спосіб досягнення рівної справедливості поступово трансформувалися в ідею надання кожному його права, відплати того, що йому належить [21, с. 25].

Наближаючись до підсумків нашого дослідження, зауважимо, що відновлення соціальної справедливості досягається шляхом винесення справедливого правозастосовчого акта. Саме суд ставить останню крапку у вирішенні правових спорів та винесенні справедливих рішень. Суспільство ж на основі доступності судових рішень складає уявлення про справедливість держави в цілому [22, с. 3]. Якщо ж розглядати досягнення справедливості з точки зору забезпечення неухильного виконання законів, стають очевидними роль і значення суду і правосуддя в цьому напрямку. Як зазначив Голова Верховного Суду Республіки Узбекистан К. Комілов, цінність самої людини визначається рівнем забезпечення її прав, виконанням законів у цьому напрямку, правильного і справедливого їх застосування. Все це означає забезпечення правосуддя [23].

Висновки. Право доступу до правосуддя було б ілюзорним, якби внутрішня правова система держави дозволяла остаточному обов'язковому судовому рішення залишатися недійсним на шкоду однієї зі сторін. Для цього сторонам необхідні процесуальні гарантії для захисту виконання майбутнього рішення (справа «Попов проти України» [24], «Жук проти Польщі» [25]). Це пов'язано з тим, що ефективність правосуддя залежить як від прийняття в розумні терміни остаточного виконаного судового рішення, так і від його фактичного виконання. Невиконання остаточного судового рішення призводить до того, що право на судовий захист стає тільки декларативним.

Фактичне ж виконання судових рішень в значній мірі покликаний гарантувати інститут забезпечення позову як один із видів забезпечувальних заходів. Учасники цивільного судочинства звертаються до даного інституту з метою гарантії виконання майбутнього судового рішення і превенції заподіяння їм значної шкоди.

Список використаних джерел:

1. Козлов М.И. Социальная справедливость в контексте русской традиции: монография. Архангельск: КИРА, 2010. 201 с.
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
3. Правосудие в современном мире монография / В.М. Лебедев, Т.Я. Хабриева, А.С. Автономов и др. ; под ред. В.М. Лебедева, Т.Я. Хабриевой. 2-е изд., доп. и перераб. Москва: Норма, 2017. 784 с.
4. Постанова Верховного Суду від 15 вересня 2020 р. у справі № 753/22860/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270719>
5. Селькова А.А. Институт обеспечительных мер в процессуальном законодательстве России и Англии: сравнительно-правовой аспект: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.15. Екатеринбург, 2018. 240 с.
6. Малышев К. Курс гражданского судопроизводства. в 3-х т. Т. 3. СПб.: Типография М.М. Стасюлевича, 1879. С. 306.
7. Васильковский Е.В. Курс гражданского процесса: субъекты и объекты процесса, процессуальные отношения и действия. Москва: Статут, 2016. 624 с.
8. Гольмстен А.Х. Учебник русского гражданского судопроизводства. Изд. 3-е, исп. и доп. СПб.: Типография Д.В. Чичинадзе, 1899. 411 с.
9. О введении в действие Гражданского процессуального кодекса РСФСР: постановление ВЦИК от 10 июля 1923 г. (вместе с «Гражданским Процессуальным Кодексом РСФСР») (утратив силу). *Собрание узаконений РСФСР*. 1923. № 46-47. Ст. 478.
10. Об изменении действующего законодательства РСФСР в связи с постановлением ЦИК и СНК СССР от 27 июня 1936 года «О запрещении абортов, увеличении материальной помощи роженицам, установлении государственной помощи многодетным, расширении сети родильных домов, детских яслей и детских садов, усилении уголовного наказания за неплатеж алиментов и о некоторых изменениях в законодательстве о разводах»: постановление ВЦИК, СНК РСФСР от 10.05.1937 г. (утратил силу). *Собрание Законов СССР*. 1936. № 34. Ст. 39.
11. Цивільний процесуальний кодекс Української РСР від 18 липня 1963 р. (втратив чинність). *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1963. № 30. Ст. 464.
12. Котлярова В.В. Сущность, виды и порядок применения обеспечительных мер в арбитражном процессе: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.15. Саммара, 2015. 266 с.
13. Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову: постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 9. *Бізнес: законодавство та практика*. 2007. № 7. С. 3.
14. Постанова Верховного Суду від 12 лютого 2020 р. у справі № 381/4019/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87640690>
15. Постанова Верховного Суду від 05 червня 2018 р. у справі № 543/730/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74777545>
16. Постанова Запорізького апеляційного суду від 08 вересня 2020 р. у справі № 336/561/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91432809>
17. Юсупов Т.Б. Обеспечение иска в арбитражном и гражданском процессе: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.15. Москва, 2005. 24 с.
18. Постанова Київського апеляційного суду від 05 листопада 2020 р. у справі № 752/8848/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92690138>
19. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 16. Ст. 1088.
20. Постанова Київського апеляційного суду від 22 січня 2020 р. у справі № 761/30369/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87127053> .
21. Дигесты Юстиниана. Книга первая. Титул I / отв. ред. Е.А. Скрипилев; пер. и примеч. И.С. Перетерского. Москва: Наука, 1984. 456 с
22. Беланова Г.О. Понятие юридической справедливости как основания правоприменительного акта: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Ставрополь, 2003. 21 с.
23. Комилов К. Приоритетная задача – обеспечение справедливости в обществе. *Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги*. 2020. URL: <http://uza.uz/posts/43353>
24. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Popov v. Ukraine» on July 8, 2003 (Application № 13243/02). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-23310>
25. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Żuk v. Poland» on October 6, 2016 (Application № 48286/11). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157527>